

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการศึกษา

การวางแผนภาคเป็นการศึกษาในส่วนของพื้นที่เพื่อช่วยเสริมให้การพัฒนาในระดับชาติ (ประเทศ) เป็นไปอย่างจริงจัง บรรลุเป้าหมายและมีการผสมผสานอย่างเหมาะสม และเป็น การชี้แนะสำหรับการวางแผนพัฒนาจังหวัด เป็นกลไกสำคัญในการประสานและควบคุม โครงการ พัฒนาระหว่างภาค จังหวัด และท้องถิ่น (ดร.นิรพล ไตรทศาวีทย์ 2523: 113)

Friedman and Weaver (1979: 1-7) กล่าวว่า การวางแผนภาคแม้ว่าเพิ่งจะเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นเพียงไม่นาน แต่ก็มี การเปลี่ยนแปลงแนวความคิด เพื่อให้ได้หลักการในการ วางแผนที่เหมาะสมสำหรับประเทศด้อยพัฒนา 20 กว่าปีที่ผ่านมา ประมาณปี.ศ.1960 ได้มีความ สนใจในปัญหาการนำแนวความคิดการพัฒนาเมืองหลัก (Growth Center) มาใช้ และพยายาม เสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับรูปแบบลักษณะเฉพาะของประเทศด้อยพัฒนาที่ประชากร ส่วนใหญ่ยากจนและทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก Rondinelli (1983: 219) อ้างถึงการ ศึกษาการพัฒนาเมืองหลักในประเทศลาตินอเมริกาของ Stohr ว่าการที่ชนบทไม่ได้รับผลการ แพร่ขยายการพัฒนาตามทฤษฎีเมืองหลักนั้น เนื่องจากปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร ระบบการ คมนาคมที่ไม่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นผลทำให้เมืองที่ยิ่งห่างไกลจากศูนย์กลาง การได้รับบริการก็ จะด้อยและน้อยลงตามลำดับ และสำหรับประเทศในเอเชียแล้ว (Lo, Salih and Douglass 1979: 44-55) นโยบายการกระจายการพัฒนาโดยอาศัยเมืองหลักไม่สามารถทำให้เกิดการ กระจุกตัวของอุตสาหกรรม หรือเกิดเมืองใหม่ ในเมืองขนาดกลางได้จึงไม่อาจทำให้เกิด Polarization reversal และการที่ประชากรในประเทศเอเชียเพิ่มมากขึ้น แต่ตลาดแรง งานไม่ขยายตัวตามทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรในชนบท เพื่อมาหางานทำ แต่เมืองหลัก ไม่สามารถช่วยรองรับแรงงานของชนบทได้ รวมทั้งไม่สามารถขจัดปัญหาความต้องการพื้นฐาน ปัญหาทางการเกษตรซึ่งเป็นปัญหาโดยตรงของชนบท และยังสามารถเพิ่มเติมว่า แนวความ คิดการพัฒนาเมืองหลักทำให้เกิดการพึ่งพาระหว่างกันเกิดระบบเมืองศูนย์กลาง และไม่สามารถ ทำให้เกิดขบวนการกระจายการพัฒนาตามลำดับขั้นของเมือง แต่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทาง รายได้ การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม ทำลายระบบอุปสงค์ เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันใน

การแลกเปลี่ยนจากมูลค่าส่วนเกินที่เมืองได้รับเพราะการดูดซับจากชนบท และเขาได้เสนอแนว
 คิดการพัฒนาตนเองจากภายในท้องถิ่น (inward looking from at the local level)
 เพื่อให้ผลประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ระหว่างเมือง ชนบท มูลค่าเพิ่มของผลผลิต
 ทางการผลิต โอกาสการจ้างงานเกิดขึ้นและหมุนเวียนภายในภาคชนบทของตนเอง

สำหรับ Friedman(1979: 2-4) ได้กล่าวถึงการวางแผนภาคที่ผ่านมามีได้อาศัย
 แนวความคิดในการแบ่งงานกันทำเพื่อทำให้ประเทศต่าง ๆ พัฒนา ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่
 ไร้ขอบเขต ซึ่งทำให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาที่ยากจนและทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักเสียเปรียบ
 เขาได้เสนอแนวทางในการพัฒนาสำหรับประเทศเหล่านี้ว่าควรพัฒนาโดยอาศัยการพึ่งพาตนเอง
 และแก้ปัญหาในด้านความต้องการพื้นฐาน และเรียกแนวคิดนี้ว่าแบบ "ชุมชนเกษตรนคร"
 (Agropolitan) สำหรับ Stohr และ Todtling (1977: 133-160) ได้ตระหนักถึง
 ปัญหาการดูดซับมูลค่าส่วนเกินที่ออกไปจากชนบท เขาได้เสนอแนวคิด Selective spatial
 closure เพื่อลดการพึ่งพาชุมชนและสกัดกั้นทรัพยากรที่จะไหลไปสู่เมือง

Rondinelli (1983: 219) กล่าวว่า การพัฒนาระบบชุมชนเมืองมีความสำคัญต่อ
 การพัฒนาเมือง เนื่องจากเมืองแต่ละเมืองจะมีส่วนเชื่อมโยงกัน (Chain Process) และ
 Richardson(1985: 110-112) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองของประเทศไทยว่า
 ประเทศไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนเพียงพอในการจะทำให้เกิดการกระจายความเสมอภาคไป
 สู่ภูมิภาค การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาแม้จะไม่ได้ทอดทิ้งชนบท แต่การพัฒนาเมืองและ
 ชนบทยังไม่มีการประสานความเกี่ยวเนื่องกันซึ่งในความเป็นจริงปัญหาที่เกิดขึ้นกับเมือง หรือชนบท
 จะมีเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์กันสำหรับการพัฒนาเมืองขนาดเล็ก และเมืองขนาดกลางจากระดับล่าง
 Hansen (1982: 303-320) เชื่อว่าจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงของระบบชุมชนเป้าหมายซึ่ง
 เป็นคนส่วนใหญ่ที่ยากจน และเมืองขนาดเล็กเป็นเมืองที่มีศักยภาพที่เหมาะสมเด่นชัดในการทำให้
 คุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ได้รับโดยตรง เนื่องจากเมืองขนาดเล็กเป็นจุดเชื่อมของเมืองใหญ่
 และหมู่บ้านทำให้คนในชนบทมาใช้บริการในเมืองได้ และเป็นตัวรองรับการแผ่ขยายนวัตกรรม
 ความเจริญจากเมืองหลัก เป็นแหล่งจ้างงานนอกภาคเกษตรของคนในชนบท (Lo and et al.
 1978: 81-91)

Richardson (1982: 340-341) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การพัฒนาเมืองเล็กไม่ได้
 หมายความว่า จะละเลยการพัฒนาส่วนอื่นๆ แต่การพัฒนาเมืองใหญ่นั้นไม่ได้ให้หลักประกันว่าจะ
 ส่งผลความเจริญไปสู่เมืองเล็ก ทางที่ดีก็คือควรจะพัฒนาเมืองเล็กโดยตรง และได้เสนอให้มี
 การส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อาชีพเสริมที่จะช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจฐานของเมือง และ

ทำให้เมืองเล็กเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเกษตรของเมืองและชนบท

ดังนั้นการจะทำให้เกิดความเสมอภาคในการพัฒนาสำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนาเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการพิจารณาที่รอบคอบ การศึกษาการวางแผนภาคในรูปของแบบจำลอง (Model) ของระบบชุมชนเมือง จะพบว่าชุมชนจะมีขนาดที่ต่างกันอย่างชัดเจนตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ สำหรับประเทศด้อยพัฒนาจะพบปัญหาว่า เมืองที่มีขนาดใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่าเมืองที่มีขนาดรองมาก ซึ่งการที่มีเมืองใหญ่เกินขนาดจะทำให้เกิดการสูญเสียเศรษฐกิจทางอ้อมมากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับจากการประหยัดของการกระจุกตัว และยังทำให้ระบบชุมชนเมืองไม่กระจายตัวตามลำดับขั้นซึ่งจะเป็นผลทำให้ไม่เกิดการกระจายเศรษฐกิจจากเมืองใหญ่สู่ชนบทโดยรอบ (Backward effects) สำหรับประเทศไทยก็เช่นกัน พบว่ามีรูปแบบการขยายตัวของเมืองที่ขาดสมดุล มีการรวมศูนย์เป็นเมืองแบบเอกนคร (Primate City) ซึ่งจากการศึกษาขนาดของเมืองจากจำนวนประชากรจะพบว่าในปี พ.ศ. 2490 กรุงเทพมหานครมีประชากรมากกว่าเมืองรองคือ เชียงใหม่ 20 เท่า ในปีพ.ศ. 2510 พบว่ากรุงเทพมหานครมีประชากรมากกว่าเชียงใหม่ 32 เท่า และในปีพ.ศ. 2524 พบว่ามีประชากรมากกว่าถึง 52 เท่า (อัษฎางค์ โปราณนท์ 2530: 222) และเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานครจะพบว่าเป็นที่รวมของอุตสาหกรรม โรงงานมีจำนวนแรงงานร้อยละ 33 โรงงาน ร้อยละ 60 ในภาคพาณิชย์ การบริการ สำหรับเชียงใหม่จะพบว่ามีประชากรส่วนน้อยที่ทำงานในโรงงาน ร้อยละ 77 ของประชากรในเชียงใหม่อยู่ในภาคเกษตร และสำหรับด้านบริการ สาธารณสุขพบว่า กรุงเทพมหานครมีแพทย์ 1:1,900 คน ร้อยละ 85 มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 80 มีปะปาใช้ สำหรับเมืองอื่น ๆ ของไทยมีจะแพทย์ 1 คนต่อประชากร 5,454 ถึง 76,603 คน ร้อยละ 32-55 มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 28-61 มีปะปาใช้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเกิดช่องว่างระหว่างเมืองใหญ่ เมืองขนาดอื่น ๆ ของประเทศอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ โอกาสการหางานทำ การได้รับบริการทางสังคม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (Rondinelli 1983: 76 อ้างถึงใน จักรกฤษณ์ นรินดีผดุงการ 1973: 29)

เนื่องจากแผนเป็นเอกสารที่ระบุอย่างชัดเจนว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไหร่ มีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร มีการประสานงานกันอย่างไร และใช้ทรัพยากรอย่างไร ในอันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการ (สถาบันวิจัยสังคมจุฬา 2525 : 1-3)

สำหรับประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการนำแผนมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ เมื่อประมาณ 25 ปีที่ผ่านมา คือเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 6 และจาก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2514-2519), ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้มีการนำความคิดทางด้านกรวางแผนภาคมาใช้โดยการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเมืองหลักขึ้นตามภูมิภาคต่างๆ โดยมีนโยบายสำคัญที่มุ่งจะลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างกรุงเทพมหานครกับภูมิภาค และต้องการที่จะกระจายความเจริญไปสู่เมืองและชนบทในภูมิภาค รวมทั้งต้องการสกัดกั้นการอพยพของคนชนบท (สมเจตน์ เตรศุภ 2530: 1-2) ซึ่งจากผลของการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองหลักของภาคเหนือตอนบน เนื่องจากเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความพร้อมทั้งทางด้านการบริหาร การศึกษา การค้า การคมนาคม และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เชียงใหม่จึงถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภูมิภาค โดยให้มีบทบาทเป็นศูนย์กลางด้านธุรกิจ การค้าบริการ และการท่องเที่ยว สำหรับนโยบายดังกล่าว ได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2525 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 5 แต่การพัฒนาเมืองหลักที่เชียงใหม่ก็พบว่าประสบกับปัญหาในหลายด้านเนื่องจากอุปสรรคสำคัญทางด้านงบประมาณ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สถาบันวิจัยสังคม 2530: 1-5)

สำหรับอนาคตลานนาหรือภาคเหนือตอนบน ลำพูนเคยเป็นเมืองเก่าแก่และยิ่งใหญ่เมืองหนึ่งในภูมิภาคนี้ ภายหลังจากที่ได้มีการสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้น เชียงใหม่ได้มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคที่สำคัญจนกระทั่งปัจจุบันนี้ การเป็นศูนย์กลางของเชียงใหม่ทำให้ลดบทบาทของลำพูนให้กลายเป็นเมืองบริวาร จากลักษณะของลำพูนเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนบน คือมีพื้นที่ 4,505.9 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 2.66 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน และพื้นที่ร้อยละ 64 เป็นพื้นที่ป่าสงวนฯ ประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตร ในด้านการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมือง ลำพูนมีศูนย์กลางเมืองตั้งอยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองเชียงใหม่ 30 กิโลเมตร การอยู่ใกล้กับเมืองใหญ่และมีการคมนาคมที่สะดวกทำให้ประชากรของลำพูนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและพื้นที่ใกล้เคียง เช่นอำเภอป่าซาง บางส่วนของอำเภอแม่ทาและอำเภอบ้านโฮ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประชากรที่มีฐานะค่อนข้างดีนิยมมาใช้บริการด้านต่างๆของจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับอำเภออีก 2 อำเภอคืออำเภอลี่และกิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ยากจน และอยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองเป็นระยะทาง 150 กิโลเมตร การติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์กลางเมืองลำพูนไม่สะดวก

ดังนั้นจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่และปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาเมืองหลักที่ดำเนินการผ่านมา จะเห็นได้ว่าการวางแผนพัฒนาภาค ในด้านพื้นที่ (Spatial) จะพบความไม่เสมอภาคเนื่องมาจากพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ พบว่า จังหวัดสระบุรีแม้จะอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร แต่ก็ไม่ได้รับผลการแพร่กระจายความเจริญจากกรุงเทพมหานคร (สมลักษณ์รัตน์ วัฒนวิฑูกร และกาญจณี พลจันทร์ 2524

: 33-34) จังหวัดลำพูนก็เช่นกันแม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มเดียวกับเชียงใหม่และความผูกพันกันมานาน หลักการพัฒนาเพื่อรอให้เมืองหลักแพร่กระจายความเจริญไปสู่พื้นที่ที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ไม่อาจหาหลักประกันได้ ซึ่งเชียงใหม่นอกจากจะไม่สามารถเป็นแหล่งรองรับแรงงานของพื้นที่โดยรอบ สำหรับลำพูนจากการศึกษาเรื่อง ลำพูน: เมืองบริวารของเชียงใหม่ พบว่าลำพูนยังพึ่งพากันภายใน ร้อยละ 75 ของแหล่งงานจะอยู่ในจังหวัด และร้อยละ 76-78 มีการติดต่อกันเองภายใน (จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการณ 2520: 6) แต่การที่ประชากรของลำพูนสามารถไปใช้บริการด้านการศึกษา การบริการและการค้าที่เชียงใหม่ซึ่งมีหลากหลายกว่า เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กิจกรรมด้านเหล่านี้ของลำพูนไม่อาจเติบโตได้

การพัฒนาเมืองถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาภาคและประเทศ การเลือกแนวทางพัฒนาที่รอบคอบเหมาะสมย่อมจะทำให้การตั้งถิ่นฐานเกิดความสมดุล มั่นคง ประหยัดและได้เปรียบ มีการกระจายรายได้ที่ดี มีผลต่อเอกลักษณ์ ความพากฎมี และคุณภาพชีวิต ตลอดจนประเทศไทย โดยส่วนรวมก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในที่สุด

การศึกษาครั้งนี้จะให้ความสนใจต่อแนวความคิดการวางแผนภาคที่เหมาะสมกับประเทศด้อยพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาในระดับจังหวัด และการวางแผนพัฒนาเพื่อนำความเจริญไปสู่พื้นที่เป้าหมาย การศึกษาลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาแนวทางและวางแผนพัฒนา กรณีศึกษาลำพูนเป็นพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจและมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อประโยชน์ต่อความเจริญของประชากรลำพูน และส่วนรวมของประเทศ

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดลำพูน ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการตั้งถิ่นฐาน
2. ศึกษาลักษณะกิจกรรมการผลิตและที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาความสัมพันธ์ด้านการบริการและระบบชุมชนระหว่างลำพูน-เชียงใหม่
4. สรุปปัญหา อุปสรรคการพัฒนาของจังหวัด
5. เสนอแนะแนวทางการพัฒนา

ขอบเขตการศึกษา

ก. ด้านพื้นที่

1. พื้นที่ศึกษาหลักคือจังหวัดลำพูนซึ่งประกอบด้วยอำเภอทั้งหมด 5 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ
2. พื้นที่ที่เกี่ยวข้องคือ อำเภอเมืองและอำเภอสарภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่

ข. ด้านเนื้อหา

1. ระดับมหภาคเป็นการศึกษาจากข้อมูลของพื้นที่แบบรวม(Global) ในช่วงระยะเวลา 5-10 ปี(ปี พ.ศ.2518-2528) โดยอาศัยเขตการปกครองจัดแบ่งระดับการศึกษา ตามข้อมูล เอกสารที่รวบรวมได้
2. ระดับชุมชนเป็นการศึกษาในพื้นที่ย่อยทั้งในส่วนของเมืองและชนบท และศึกษาเพิ่มเติมข้อมูลด้านการเชื่อมโยงการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อาชีพ ชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูนที่มีประชากร ตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป ยกเว้นหมู่บ้านในเขตสุขาภิบาล และเทศบาล เพื่อหาสภาพความเป็นจริง และศักยภาพของชุมชนระดับล่างที่สัมพันธ์กับชุมชนระดับอื่นของจังหวัด และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการศึกษา

การศึกษาการวางแผนภาค (Regional Planning) เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ และเพื่อเป็นประโยชน์ รวมทั้งเป็นการถ่ายทอดการศึกษาทดลองวิเคราะห์ด้วยตนเองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนในโอกาสต่อไป การศึกษานี้จึงจะใช้วิธีการศึกษาที่ไม่ซับซ้อนมาก แต่ก็ยังจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ที่กว้างขวาง รอบด้าน

กระบวนการศึกษาจัดแบ่งดังนี้

1. ศึกษาแนวความคิดในการพัฒนา และระบบชุมชนเมือง
2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
  - ก) จากเอกสารข้อมูลวิชาการ ตัวเลข และแผนที่ จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ตติยภูมิ

- ข) ศึกษาภาคสนาม โดยการสังเกตและบันทึกภาพด้านสภาพการตั้งถิ่นฐาน กิจกรรม การบริการ การติดต่อระหว่างชุมชนทั้งทางเส้นทางถนนสายสำคัญของจังหวัด และทางรถไฟที่เชื่อมต่อระหว่างสถานีขุนตาล-สถานีเชียงใหม่ ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่สำคัญ และสถานที่พิเศษ เช่น ตลาดนัด นอกจากนี้เป็นการสังเกตจากกิจกรรมของจังหวัดในรอบปี เช่น งานสงกรานต์ประเพณีบุญชั้ย งานเทศกาลผ้าไหม งานฤดูหนาวและงานวันลำไย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องการให้บริการของคนในหมู่บ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านแบบถามจุด (interview schedules) หมู่บ้านที่คัดเลือกอาศัยข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสำรวจข้อมูลหมู่บ้าน กชช 2 ค. ปี พ.ศ. 2526 โดยคัดเลือกจากหมู่บ้านที่มีประชากรตั้งแต่ 1,000 คน รวม 78 หมู่บ้านจากหมู่บ้าน กชช 2 ค. 343 หมู่บ้าน และปรับคัดเลือกเพิ่มเติม 24 หมู่บ้าน รวมหมู่บ้านที่สำรวจจริง 77 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านทั้งหมด 437 หมู่บ้าน

3. จัดกระทำกับข้อมูลและวิเคราะห์

- ก) บทที่ 2 ศึกษาแนวความคิดในการพัฒนาเพื่อหาแนวทาง ข้อเสนอที่จะนำมาใช้ประยุกต์วางแนวทางการพัฒนาโครงสร้างจังหวัด
- ข) บทที่ 3 ศึกษาระดับมหภาคจากสภาพทั่วไปของภาคเหนือในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร จัดทำข้อมูลวิเคราะห์เป็นสัดส่วนร้อยละ สัดส่วนมาตรฐาน ตาราง แผนภาพ แผนภูมิ แผนที่ ประกอบการศึกษาเพื่อทราบสภาพอดีต ปัจจุบันและคาดการณ์บทบาทของจังหวัดในอนาคต
- ค) บทที่ 4 ศึกษาสภาพทั่วไปของจังหวัดลำพูนในด้าน กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและประชากร วิเคราะห์ข้อมูลเป็นสัดส่วนร้อยละ สัดส่วนมาตรฐาน ตาราง แผนภาพ แผนภูมิ แผนที่ แบบจำลอง (Model) ทางเศรษฐศาสตร์ ประกอบการศึกษาเพื่อทราบสภาพอดีต ปัจจุบัน ทิศทาง และศักยภาพในการพัฒนาของจังหวัดด้านต่าง ๆ
- ง) บทที่ 5 ศึกษาการตั้งถิ่นฐานและระบบชุมชน : จัดลำดับชุมชนจากหน่วยการปกครองคือเทศบาล สุขาภิบาลและหมู่บ้าน การจัดลำดับชุมชนระดับหมู่บ้าน 70 หมู่บ้านใช้ข้อมูลแบบสำรวจ กชช 2 ค. และการออกภาคสนาม เพื่อหาประเภทกิจกรรมในชุมชนจากตัวชี้วัด 41 ตัว (ตารางที่ 1.1) และวิเคราะห์ลำดับชุมชนโดยใช้เทคนิค Guttman Scale และ Weighted Centrality Indexes

ตารางที่ 1.1 แสดงตัวชี้วัดระดับชุมชนชนบท 41 ตัว

ด้านบริการ(รหัส) 26 ตัว	ด้านสาธารณูปโภค (รหัส) 2 ตัว	ด้านสาธารณูปการ (รหัส) 6 ตัว	ด้านอื่น ๆ (รหัส) 7 ตัว
ที่ทำกิน(5) วัด(4) ตลาดสด(17) ¹ ตลาดนัด(33) ¹ โรงเรียนมัธยม(38) ² โรงเรียนประชาบาล(3) โรงพยาบาลชุมชน(41) ² สถานีอนามัย(28) ¹ อสม(11) ผรส(13) ธนาคารยา(29) ร้านขายยาสามัญ(15) ¹ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก(24) ร้านขายของชำ(2) ¹ ร้านขายเสื้อผ้า(26) ¹ ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า(32) ¹ ร้านขายวัสดุก่อสร้าง(31) ¹ ร้านขายเครื่องมือการ เกษตร(34) ¹ ร้านขายจักรยาน(35) ¹ ร้านขายยาฆ่าแมลง(27) ¹ ร้านขายอาหารสัตว์(22) ¹ ร้านขายปุ๋ย(30) ¹ ร้านขายอาหาร(21) ร้านซ่อมเครื่องมือการ เกษตร(19) ¹ ร้านซ่อมจักรยาน(20) ร้านขายน้ำมันเชื้อเพลิง(7)	น้ำอุปโภค-บริโภค(1) ไฟฟ้า(9)	ถนนถึงอำเภอ(10) รถโดยสารกุดฝน(18) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน(16) ไปรษณีย์(ตู้หน่วย)(23) ¹ ศาลาประชาคม(25)	แหล่งสินเชื่อ(8) แหล่งสินเชื่อสำหรับ ผลิตผลการเกษตร(36) โรงสี(6) ธนาคารข้าว(40) ธนาคารโค-กระบือ(37) อุตสาหกรรมขนาดเล็ก(39) ² กลุ่มเกษตรกร(12)

หมายเหตุ : ที่มาของข้อมูลจาก - กชช 2ค ปี2526

¹-จากแบบสำรวจ

²-อื่น ๆ

: ศึกษาการเชื่อมโยง(Linkage)ของชุมชนชนบท และการเข้าถึง (Accessibility) ในด้านการให้บริการของชุมชน จากการออกภาคสนาม และจัดแบ่งชีวิตที่ศึกษา 14 ตัวคือ ตลาดสด ร้านขายของชำ ร้านขายเสื้อผ้า(ตลาดนัด) ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านขายจักรยาน ร้านขายน้ำมันเชื้อเพลิง ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ร้านขายยาสามัญ สถานีอนามัย(คลินิก) โรงพยาบาล ไปรษณีย์(ตู้/หน่วย) โรงเรียนประถม สถานศึกษาที่สูงกว่าระดับประถม ร้านซ่อมเครื่องมือการเกษตร และวิเคราะห์การเชื่อมโยงโดยอาศัย เทคนิค Sociogram Method และ Functional Service Area Index

4. ตรวจสอบผลการศึกษาและสรุปผล
5. หาแนวทางและเสนอแนะการพัฒนา

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. แหล่งปฐมภูมิ: จากการสังเกตในพื้นที่
  - : จากแบบสำรวจข้อมูลหมู่บ้าน กชช 2 ค.พ.ศ.2526
  - : จากการออกแบบสัมภาษณ์ ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม ปีพ.ศ.2530
2. แหล่งทุติยภูมิ: เอกสาร ตัวเลขจากหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
  - : แผนที่ชุด 7017 มาตรฐาน 1:50,000 จำนวน 19 ระวัง หมายเลข ระวัง 4743 I,IV, 4744 I-IV, 4745 I,II,IV, 4746 I,II 4844 III,IV 4845 I,III,IV, 4846 II,III,IV จากกรมแผนที่ทหาร
  - : แผนที่แสดงเขตการปกครองและหมู่บ้าน จังหวัดลำพูน ปี 2528 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ
  - : แผนที่อื่น ๆ แสดงเขตป่าสงวนแห่งชาติจากสำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดเชียงใหม่ แสดงการใช้ที่ดิน สมรรถนะดินสำหรับการปลูกพืช จากกรมพัฒนาที่ดิน

3. แหล่งตติยภูมิ: จากห้องสมุด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 หอเอกสารแห่งประเทศไทย
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย(AIT)
 และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชีย
 และแปซิฟิก(ESCAP)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงลักษณะทั่วไป ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาของจังหวัดที่มีเมืองขนาดเล็กตั้งอยู่ใกล้เมืองขนาดใหญ่
2. เพื่อทราบถึงบทบาทชุมชนเมืองขนาดเล็กที่มีต่อชนบทในเขตจังหวัด ตลอดจนความสัมพันธ์ของจังหวัดที่มีต่อพื้นที่จังหวัดอื่น
3. เพื่อเป็นแบบอย่างในการศึกษาประกอบการวางแผนพัฒนาที่มีรูปแบบของปัญหาเฉพาะ
4. เพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมนโยบายการพัฒนาพื้นที่ในระดับภาค อนุภาค ที่เหมาะสม

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาต้องใช้งบประมาณ และเวลาที่จำกัดทำให้เป็นปัญหาในส่วน

1. แนวความคิด : การศึกษาการวางแผนภาคเฟื่องจะเป็นศาสตร์ที่เกิดขึ้นและมีบทบาทในช่วงระยะเวลาไม่นาน ดังนั้นแนวความคิด รวมทั้งการทดลองปฏิบัติ จึงไม่อาจหาข้อยุติเป็นแนวทางเดียวที่จะนำมาศึกษาใช้เป็นแบบสำเร็จรูปได้จึงเป็นการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประกอบตามลักษณะ เงื่อนไขของแต่ละพื้นที่

2. ข้อมูล : การเก็บรวบรวมข้อมูลของไทยยังไม่มีระบบที่ประสานกันทั้งในด้านเนื้อหาและระบบการจัดเก็บจึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อวางแผนเนื่องจากการศึกษาในระดับภาคและจังหวัดต้องใช้ข้อมูลที่ประกอบกันหลายด้านด้วยเหตุที่ข้อมูลมีการจัดเก็บหลายหน่วยงาน บางช่วงปีก็ไม่มีการจัดเก็บอย่างต่อเนื่องจึงทำให้การนำข้อมูลมาใช้วิเคราะห์ทำได้ในขอบเขตที่จำกัด

สำหรับการศึกษาเพิ่มเติมจากการออกภาคสนาม ต้องอาศัยข้อมูลศึกษาเบื้องต้นในระดับเดียวกันคือ หมู่บ้านจากแบบสำรวจข้อมูลของ กชช 2ค. และสำหรับข้อมูลระดับนี้เริ่มเก็บครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 แม้ว่าจะมีการสำรวจใหม่ในปีพ.ศ. 2529 ข้อมูลที่จัดเก็บใหม่ก็ไม่ต่อเนื่องกับส่วนที่ทำการศึกษาก่อนหน้าทำให้ต้องใช้ข้อมูลเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2526 และในการจัดเก็บข้อมูลหมู่บ้านของ กชช ก็จัดเก็บข้อมูลได้เพียง 343 หมู่บ้าน จากหมู่บ้านของจังหวัดลำพูนทั้งหมด 437 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลต่อการศึกษาภาคสนามในครั้งนี้ เพราะข้อมูลบางส่วนที่ใช้ประกอบไม่สมบูรณ์ สำหรับหมู่บ้านที่มีปัญหาในการจัดเก็บข้อมูลภาคสนามมากคือหมู่บ้านในอำเภอบ้านโฮ่ง

3. การคัดเลือกผู้ให้ข้อเท็จจริงในการสอบถามข้อมูล: เนื่องจากเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาจึงกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนของประชาชนของหมู่บ้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย